

Департамент культури та взаємозв'язків з громадськістю
Черкаської обласної державної адміністрації

Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради

РЕПРЕСІЇ НА ЧЕРКАЩИНІ

Рекомендаційний список літератури

Черкаси 2018

УДК 016:94 (477.46)
Р41

Укладач Л. Т. Демченко

Редактор В. К. Величко

Р41 Репресії на Черкащині : рек. список літ. / Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради ; [уклад. Л. Т. Демченко]. – Черкаси : ОУНБ, 2018. – 12 с.

Рекомендаційний список літератури «Репресії на Черкащині» складено з метою ознайомлення читачів з трагічною сторінкою в історії краю. Його адресовано широкому читацькому загалу.

УДК 016:94 (477.46)

© Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»

*Не щебечуть солов'ї на Соловках,
Тільки чайки там ридають – мертвих душі,
Тих нетяг, кого затяг сюди Гулаг
(А слідів їх – ні на морі, ні на суші)...*

*Станіслав Зінчук
(«Не щебечуть солов'ї на
Соловках»)*

Від укладача

Болюча це тема – Великий терор, що його вчинив радянський режим ЧК–ГПУ–НКВД–КГБ у червоному двадцятому столітті. Жертвами того більшовицького молоха стали мільйони людей. Особливо болісно репресії проходили на українських теренах. Вони розпочалися ще у 1920-х роках в різних формах (розкуркулення, голодомор, депортації, викриття «шкідницьких організацій» тощо) і були складовою частиною становлення тоталітарного режиму.

«Звинувачення» і «викриття» наростали у 1930-х роках, охоплюючи міста і села Черкащини. Під репресії підпадали представники різних верств населення – від малописьменних і неписьменних людей, які не мали ніякого стосунку до політики, до священиків та інтелігенції. Їх звинувачували у належності до неіснуючих антирадянських організацій, шпигунстві, диверсіях, шкідництві на виробництві.

За неповними даними на Катеринопільщині репресій зазнали близько 2000 осіб, на Лисянщині – близько 15000. Значна частина з них була засуджена до страти. Подібна ситуація була і в інших районах Шевченкового краю.

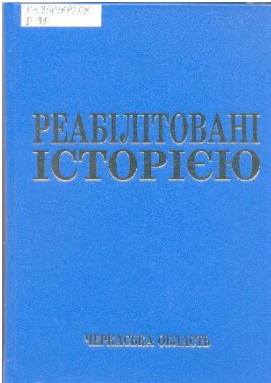
Сьогодні у Черкаській області розглянуто на предмет реабілітації понад 12 тисяч кримінальних справ, за якими реабілітовано 35145 громадян. Їх імена вміщені у серії книг «Реабілітовані історією. Черкаська область».

Рекомендаційний список літератури складено з метою ознайомлення читачів з трагічною сторінкою в історії краю. Він складається з двох розділів: «Книги» та «Матеріали зі збірників і періодичних видань». У межах розділів описи розміщено у логічній послідовності – від загального до конкретного. Рекомендована література виходила друком у 1997–2017 роках. Бібліографічні описи супроводжуються анотаціями. Список адресовано широкому читачькому загалу.

Книги

*Отак і ви прочитайте!
Щоб сонним не снились
Всі неправди, щоб розкрились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників: кого, коли,
За що розпинали!*

*Тарас Шевченко
(«І мертвим, і живим...»)*

Реабілітовані історією. Черкаська область Кн. 1–9 / НАН України, Ін-т історії НАН України [та ін.]. – Сміла ; Черкаси, 2002–2016.

Серія науково-документальних книг тому «Реабілітовані історією. Черкаська область» віддає данину пам'яті черкащанам, які свого часу стали жертвами молоха репресій диктатури в ім'я «світлого прийдешнього завтра». Вона покликана служити відновленню історичної справедливості, ґрунтовному висвітленню трагічних подій в історії України, повернути їй незаслужено забуті імена державних діячів, інтелігентів, робітників, селян, вшанувати тих, хто боровся за свободу і незалежність України. Том «Реабілітовані історією. Черкаська область» є складовою частиною 27-томного всеукраїнського видання.

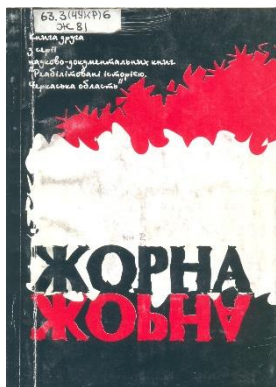
Перша книга серії містить вступну статтю, яка розповідає про політичні репресії тоталітарного режиму, розкриває їх природу, характер і наслідки для населення регіону. Наступні книги містять списки реабілітованих жертв режиму, нариси про репресованих черкащан, документи, ілюстрації. Вперше оприлюднена інформація про розкуркулених черкащан, про виселенців за межі села.

Основними джерелами для видання книг серії стали архівні документи Державного архіву Черкаської області, архівів УСБУ в Черкаській області та УМВС в Черкаській області, публікації в пресі, дисертації науковців тощо.

Жорна : про політ. репресії, 1917–1980-і роки : нариси, спогади, док. Кн. 1 / Черкас. облдержадмін. – Черкаси : Сіяч [та ін.], 1999. – 138 с.

Книга містить публікації з газет 20–30-х років про репресії на Черкащині. Однак все в них поставлено з ніг на голову, і облудно біле називається чорним, а чорне – білим. У цих публікаціях – розстріли, заклики до насильства, помсти, грабунку, виморювання голодом, розправи над своїми ж ні в чому не повинними співвітчизниками, часто своїми односельцями.

У книзі зібрано архівні документи, зокрема протоколи допитів репресованих, нариси про відомих земляків: Володимира Симиренка, Іцика Фефера, Степана Бена, Петра Єфремова, Якова Щирицю (отамана Мамая).

Жорна : про політ. репресії на Черкащині в період тоталітар. режиму : нариси, спогади, док. Кн. 2 / Черкас. облдержадмін., Держ. архів Черкас. обл., Упр. СБУ в Черкас. обл. – Черкаси : [б. в.], 2001. – 176 с.

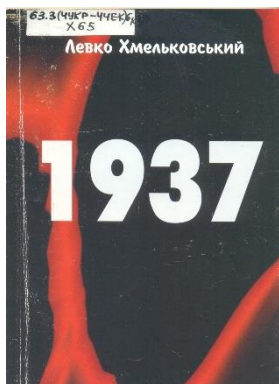
Видання відкриває стаття Світлани Кононенко про репресії на Черкащині.

Другий її розділ містить документи про репресії, голодомор, переслідування священнослужителів.

Опубліковано також нариси про відомих краян: Антона Шарого (Богунського), Володимира Симиренка, письменників Тодося Осьмачку та Давида Бергельсона.

Завершує книгу уривок з роману-спогаду вчителя з с. Текуча Уманського району Юрія Карась-Галинського (В. Юрченка) «Пекло на

землі» (Львів, 1931), в якому настільки рельєфно описано пекло Соловків, що світова громадськість була шокована і навіть не повірила у реальність існування такого пекла на землі...

Хмельковський, Л. 1937 : кн.-документ про репресії комуністичної доби на Черкащині / Левко Хмельковський. – Черкаси : Стефанус, 2001. – 157 с.

Репресії проти українського населення із масовим застосуванням смертної кари становлять одну з найчорніших сторінок новітньої історії нашої країни. Розстріли без справедливого слідства і суду шаленіли в Україні у 1930-ті роки і, особливо, у 1937–1938...

Автор цієї книги розповів про долі кількох вчителів, сільських священиків, національно свідомих українців, підлітків, юних солдатиків сорок першого року, а також поляків та німців, яких доля занесла на Черкащину. Він пройшов стежкою цих людей від їх арешту до розстрілу.

Розповідь зроблено на суворо документальній основі, яка дозволяє читачеві відчутти жахливу атмосферу загального страху і безвиході, насаджувану в ході репресій, аби перетворити народ на сіру масу, готову виконати будь-який наказ згори.

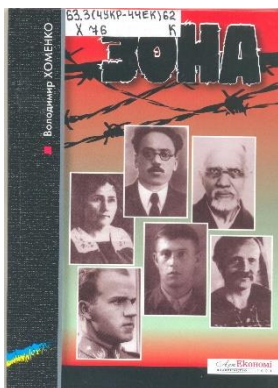

Волошенко, І. І. Їх було 897... (докум. розповідь про події 1937–1938 рр. у Монастирищен. р-ні на Черкащині) / І. І. Волошенко ; [ред. І. І. Волошенко]. – Монастирище : [Мрія], 2005. – 147 с.

897... Саме стільки жителів і уродженців Монастирищини було репресовано в різні роки, 684 особи – розстріляно. Масові репресії розпочалися в краї в липні–серпні 1937 р. А далі маховик

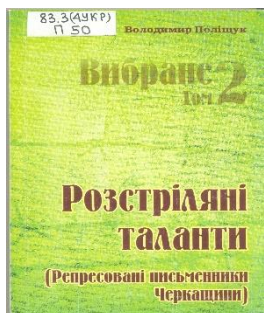
репресій почав прискорюватися і знищувати сотні ні в чому невинних людей. Найбільше жертв приніс 1938 рік. Тоді заарештували 226 монастирищан.

Спираючись на карні справи репресованих, автор розглядає події 1937–1938 і деяких інших років по окремих селах району та по групах репресованих. Найбільше «ворогів» було серед колгоспників – 386. Серед репресованих земляків – митрополити УАПЦ Василь Липківський та Микола Борецький, автор «Некрополя України» Михайло Кутинський, письменники Роман Гуцало та Давид Бергельсон, правозахисник 1960-х років Анатолій Лупинос.

Хоменко, В. М. Зона / Володимир Хоменко ; [відп. ред. М. Пономаренко]. – Київ : АртЕкономі, 2015. – 51 с. : іл.

Книга краєзнавця Володимира Хоменка – це розповідь про уродженців і колишніх жителів Звенигородського району, які стали жертвами репресій радянської тоталітарної системи. Серед них: Володимир Дурдуківський (1874–1938) – літературний критик, педагог, уродженець с. Пединівка, Софія Терещенко (1876–1948) – художниця, етнограф, засновниця Звенигородського краєзнавчого музею, Юрій Тютюнник (1891–1930) – генерал-хорунжий армії УНР, уродженець с. Будище, Агатангел Кримський (1891–1942) – академік, сходознавець, житель м. Звенигородка.

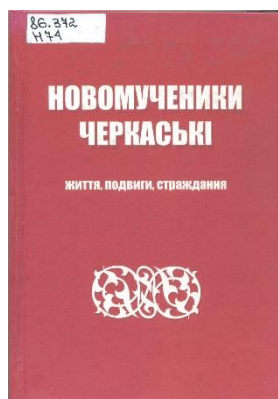
Поліщук, В. Т. Вибране [Т.] 2. Розстріляні таланти (Репресовані письменники Черкащини) / Володимир Поліщук. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2013. – 417 с. – Містить бібліогр.

До книги увійшли історико-літературні статті, нариси, розвідки про репресованих письменників Черкащини. Автор широко

користувався донедавна недоступними архівними джерелами і зумів досить переконливо показати страшний механізм людиноненависницького тоталітарного режиму.

Зазнали репресій понад 50 письменників-земляків тільки у ХХ столітті. Більшість із них було фізично знищено у в'язницях, таборах і висилках, а їх творчість замкнено у глибокі спецховища. Серед цих письменників – Агатангел Кримський, Михайло Драй-Хмара, Павло Филипович, Тодось Осьмачка, Андрій Чужий, Дмитро Борзяк, Надія Суровцова, Сергій Єфремов, Юхим Гедзь, Олена Журлива, Степан Бен, Юрій Лавріненко, Олекса Влизько, Віталій Чигирин.

Тепер добрі імена цих митців слова знову повертаються й відроджуються.

Новомученики черкаські : життя, подвиги, страждання / Черкас. єпархія Укр. Православ. Церкви ; [ред. і упоряд. Е. Ладиженська]. – [Черкаси : б. в.], 2010. – 455 с. : іл.

Сторінки цієї книги містять унікальні архівні документи, спогади, які відображають багатостраждальне життя православних священників, священномонахів, ченців і благочестивих мирян, які жили на Черкащині.

Рішенням Священного Синоду УПЦ усі вони визнані святими новомучениками ХХ століття. Книга увібрала життєписи всіх новомучеників Черкаських, канонізованих Українською Православною Церквою.

Майже всі ці люди, котрі народилися і жили на нашій черкаській землі, чи віддали їй лише свої останні дні, належали селу. Вони були звичайними сільськими батюшками, церковними служителями, благочестивими мирянами. За період репресій на Черкащині були знищені практично всі священнослужителі, закриті і перетворені на

складські приміщення або зовсім зруйновані майже усі православні храми.

Ця книга – підсумок багаторічної діяльності черкаських дослідників-істориків, краєзнавців, священників, працівників архівів, письменників, журналістів, які зробили усе можливе для того, щоб донести правду про життя і страждання наших земляків.

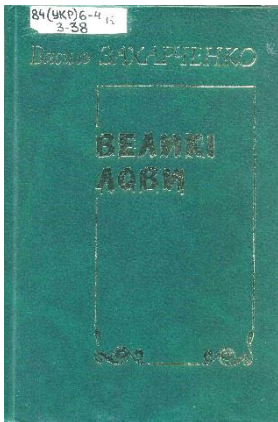

Освітня Черкащина – жерти радянського тоталітарного режиму / [наук. ред. В. В. Масненко ; упоряд. В. В. Масненко, В. С. Романов та ін.]. – Черкаси : Брама-Україна, 2009. – 271 с. : іл.

Документальне видання містить детальну інформацію про політику репресій радянського тоталітарного режиму щодо працівників освіти Черкаського краю. До книги включено порайонні списки репресованих освітян Черкаської області, зокрема біографічні відомості про понад 680 арештованих, загиблих (також реабілітованих) учителів і викладачів.

Друга частина видання – серія науково-популярних та художніх нарисів, у яких відображено долі окремих репресованих. Серед них: Володимир Дурдуківський, Марк Грушевський, Георгій Карась-Галинський, Роман Гуцало, Улян Коваль, Вікторія Мошковська, Петро Циганюк, співробітники Черкаського педагогічного інституту.

Книга містить також витяги з архівних судових справ і спогадів сучасників подій, фотодокументи, серед них світлини репресованих, фотокопії судових справ.

Захарченко, В. Великі лови : роман, публіцистика / Василь Захарченко. – Київ : Молодь, 2002. – 320 с.

У центрі роману черкаського письменника Василя Захарченка «Великі лови» – образ українського хлопця Михайла Волошенюка, на долю котрого, як і всього українського народу, випали тяжкі випробування : більшовицькі репресії 1937–1938 років, переслідування в перші дні війни з німецькими загарбниками. Та ніякі жорстокості, терор не можуть зупинити плину життя. Розквітає трепетне, як пісня, кохання Михайла і Груні. Воно долає всі перепони, всі труднощі, всі підступні звірства страшного, деспотичного режиму.

Матеріали зі збірників і періодичних видань

Мушта, О. Жертви політичних репресій, звинувачені у зв'язках з Польщею на Кам'янщині у 30-х рр. ХХ ст. / Олександр Мушта // Залізнякові читання : краєзнав. часопис : за матеріалами Сьомої наук. краєзнав. конф. / [голов. ред. Н. П. Лавріненко]. – Черкаси, 2016. – Вип. 7. – С. 66–67.

Ніколенко, А. Г. Репресії на Корсунщині / А. Г. Ніколенко // Корсун. часопис. – Корсунь-Шевченківський, 1997. – № 6. – С. 23–32.

Жертви політичних репресій 30-х–40-х років ХХ ст. на Чигиринщині // Чигиринщина в історії України [Зб. 3] : Голодомор 1932–1933 рр., репресії 30-х–40-х рр. ХХ ст. та голод 1947 р. на Черкащині : матеріали Третьої іст.-краєзнавчої учн. конф. – Черкаси, 2009. – С. 147–169.

Кравець, А. Черкащани, розстріляні у Сандормоху, були небезпечні для Москви тим, що... просто любили Україну / Андрій Кравець // Вечірні Черкаси. – 2017. – 1 листоп. (№ 44). – С. 17.

Григоренко, Т. Поселення Яхреньга : тут жили куркулі з Черкащини / Тетяна Григоренко // Молодь Черкащини. – 2010. – 29 верес. (№ 41). – С. 15.

Король, Р. Як великий терор молотив допитливих дітей / Роман Король // Черкас. край. – 2017. – 9 серп. (№ 32). – С. 9.

Абраменко, Л. М. Репресовані прокурори в Україні : док., нариси, матеріали / Л. М. Абраменко, А. І. Амонс. – Київ : Істина, 2006. – 352 с.

Комаров С. П., уродженець м. Золотоноша – с. 57 ; Сталов-Сигалов І. Б., уродженець м. Корсунь-Шевченківський – с. 101–102 ; Ахматов (Ахманицький Л. С.), уродженець м. Жашків – с. 21, 161–166.

Клименко, Т. «Вороги народу» з Канівського музею : [про колиш. працівників Шевченків. нац. заповідника у Каневі М. Стратовича, Д. Стремецького, С. Дерева, які були репресовані] / Тетяна Клименко // Прес-Центр. – 2012. – 18 лип. (№ 29). – С. 25.

Яровий, І. Іван Падалка : від ярлика «ворога народу» до пам'ятника в бронзі : [худож. І. І. Падалка, уродженець с. Жорнокльови Драбів. р-ну] / Іван Яровий // Образотвор. мистецтво. – 1998. – № 2. – С. 7–10 : іл.

Григоренко, Т. Як Корсунський учитель розповідав анекдоти про Сталіна і до чого це призвело : [про репрес. педагога Д. Гудзенка] / Тетяна Григоренко // Прес-Центр. – 2011. – 9 листоп. (№ 45). – С. 26.

Жук, В. «Я не бидло, я – українець!» : звенигородець Пантелеймон Блонський ще у 1933 році заявив про голодомор як про геноцид проти українців : [П. Й. Блонський, лікар, колишній житель м. Звенигородка. Був репресований] / Валентина Жук // Черкас. край. – 2015. – 27 листоп. (№ 95). – С. 4.

Калиновська, Т. Чому залишився живим? : [про В. Родзевича, репрес. лікаря, колиш. жителя м. Сміла] / Тетяна Калиновська // Черкас. край. – 2013. – 4 жовт. (№ 80). – С. 14.

Бібліографічне видання

РЕПРЕСІЇ НА ЧЕРКАЩИНІ

Рекомендаційний список літератури

Укладач

Демченко Людмила Тимофіївна

Відповідальна за випуск **Л. П. Капкаєва**

Редагування, комп'ютерне опрацювання **Л. Я. Радиш**

Формат 60x84/16

Видавець і виготовлювач
Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека
імені Тараса Шевченка»,
вул. Байди-Вишневецького, 8, м. Черкаси, 18001

Підписано до друку 07.05.2018. Тир. 30. Ксерокс ОУНБ імені Тараса Шевченка